

UDVIKLINGSSTRATEGI FOR FLAG 2023-2027

**LAG LANGELAND, LÆSØ,
SAMSØ & ÆRØ**

**Medfinansieret af
Den Europæiske Union**

FORORD

Langeland er hatbakker, stendysser og fiskerihavne, Læsø er jomfruhummer og sydesalt, Samsø er lig kartofler og vedvarende energi, Ærø er elfærger, maritim kulturarv og pittoreske brostensbelagte gader. Flosklerne står i kø, når det gælder de fire turistvenlige øer som udgør (F)LAG LLSÆ, og en del af de idylliske billeder er også sande, men virkeligheden er langt større end turistpostkort.

Det ved vi, os som bor og lever på øerne hver dag året rundt. Dét, der får øerne til at leve og ånde, og som får folk til at ville bosætte sig og leve et liv på øerne, og som i sidste ende også er dét, turisterne kommer efter, er et vitalt helårsliv med forretninger, iværksættere, muligheder for et rigt fritidsliv, indbyggere i alle aldre, kunst og kultur. Kort sagt: Liv. Og det er gode rammebetingelser for at leve det gode liv. Bæredygtighed og grøn udvikling spiller her en fremtrædende rolle. Det er ikke svært at tage billederne til postkortene, den krævende bevægelse er lang og vedvarende. Den handler om at skabe gode og attraktive betingelser for at både erhvervsliv, fritidsliv og menneskeliv kan spire og gro, og om hele tiden at gøde og udvikle de gode betingelser. Og det handler om at sikre at der er virkelighed bag ordene, så branding og markedsføring ikke klinger hult. Med FLAG-midlerne vil vi styrke og udvikle de potentialer vi ser, og som vi mener kan styrke vores øers kvaliteter som mere end bare postkortdestinationer, nemlig som attraktive, levende, og driftige helårsbeboede øer, med en bæredygtig profil. Sprællevende, grønne øer kort sagt. I denne udviklingsstrategi vil vi, på baggrund af en grundig analyse, pege på vores øers styrker, svagheder, muligheder og trusler i en SWOT-analyse, og derefter udpege de områder vi vil give støtte indenfor.

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	2
Generelle oplysninger om den lokale aktionsgruppe	4
Medlemmer af bestyrelsen for LAG & FLAG LLSÆ – NY periode (2023-2027)	5
A: Redegørelse for processen for udarbejdelse af strategien	6
A1. Lokalsamfundets involvering	6
A2. Lokal godkendelsesprocedure	6
B: Aktionsgruppen og dens virke	7
B1: FORMÅLET MED AKTIONSGRUPPENS VIRKE	7
B2: AKTIONSGRUPPENS NETVÆRK OG SAMARBEJDSKAPACITET	7
B3: AKTIONSGRUPPENS RESSOURCER OG KOMPETENCER	8
B4: AKTIONSGRUPPENS VURDERING AF OMRÅDETS POTENTIELLE ANSØGERE OG AKTØRER	10
C: Analyse og beskrivelse af området	
INFRASTRUKTUR	11
NATUR	12
SÆRLIGE MILJØ- ELLER KLIMAMÆSSIGE FORHOLD	12
ERHVERVSSTRUKTUR	12
HVEM BOR HER	14
KULTURELLE FORHOLD	19
VEDVARENDE ENERGI OG GRØN OMSTILLING	20
VURDERING AF OMRÅDETS LOKALE UDFORDRINGER OG POTENTIALER	20
- Demografiske udfordringer	21
- Infrastrukturelle udfordringer	21
- Miljømæssige udfordringer	22
D: SWOT - analyse og vurdering af lokale udfordringer og potentialer	22
D1: SWOT-analyse	22
D2: DET MARITIME LANDSKAB PÅ ØERNE	26
D3: MARINE & FISKERIRELATEREDE UDFORDRINGER	27
E: Udviklingsstrategiens vision	30
F: Udviklingsstrategiens indsatsområder og mål	30
F1: Aktionsgruppens indsatsområder	30
F2: Mål	30
H1: Målsætninger for indsatsområder og aktiviteter	31
Kilder	35

Medlemmer af bestyrelsen for LAG & FLAG LLSÆ – NY periode (2023-2027)

Forperson Tobias Birch Johansen (Læsø, udpeget af Læsø Kommune)

Næstforperson Britta Andersen (Langeland)

Kasserer Karsten Neve Petersen (Læsø)

Helle Hansen (Samsø, udpeget af Samsø Kommune)

Susanne Fakkemohs Nielsen (Langeland)

Peter Lund (Samsø)

Ida Friis (Langeland)

Bjarne Nielsen (Langeland, udpeget af Region Syddanmark)

Karl Morten Pedersen (Ærø)

Jørgen Nielsen (udpeget af Langeland Kommune)

Ole Andersen (Læsø)

Ole Klitgaard (Læsø)

Jeanette Klitgaard Andersen (Læsø)

Marlene Sørensen (Læsø, udpeget af Region Nordjylland)

Lone Hundevad (Samsø)

Anna Glent Overgaard (Samsø)

Flemming Knudsen (Samsø, udpeget af Region Midtjylland)

Peter Lund (Samsø)

Kaj Allan Jørgensen (Ærø)

Ole Wej Petersen (Ærø)

Per Meldgaard (Samsø)

Jens Loft Rasmussen (Langeland)

Steen Jensen (Ærø)

Peter Hansted (Ærø, udpeget af Ærø Kommune)

Suppleanter

Hans Christian Rasmussen (Langeland)

Louise Vedel Munk-Petersen (Samsø)

Anna Katharina Kramer (Ærø)

Kate Bryrup (Læsø) Louise Vedel Munk-Petersen (Samsø)

Redegørelse for processen for udarbejdelse af strategien

A1. LOKALSAMFUNDETS INVOLVERING

Vi har inviteret medlemmer og borgere til workshops på de tre øer, Langeland, Læsø og Ærø, gennem annoncering i de lokale Ugeaviser, så vi dermed sikrede, at vi inviterede bredt og fik flest mulige interessenter repræsenteret og engageret i møderne. På møderne/workshopsene indviede vi de fremmødte i status vedr. oprettelse af en integreret LAG/FLAG 2023-2027, gav dem en kort introduktion til udarbejdelsen af udviklingsstrategien samt involverede dem i kortlægningen af en SWOT-analyse med afsæt i situationsbeskrivelsen.

Efterfølgende har vi delt SWOT-analyser med deltagerne via Google-Drev, så de fremmødte deltagere fik tilsendt et link, så de kunne tilgå dokumentet og skrive i det, hvis de havde yderligere input.

Vi har inviteret lokale repræsentanter for fiskeri og de maritime erhverv, foreninger og organisationer på hver af de tre øer til at tage del i udformningen af udviklingsstrategien.

Vi har sendt udviklingsstrategien til bestyrelserne på øerne, og vi har sendt materialet i høring hos kommuner og regioner.

Den (dato indsættes, når den er varslet og sendt i høring hos kommuner og regioner).

Vedhæftet er dokumentation for indkaldelse til borgermøder på Langeland, Læsø og Samsø.

A2: LOKAL GODKENDELSESPROCEDURE

Udkast til udviklingsstrategi blev sendt ud til medlemmer og bestyrelsen den 13.06.2023 til kommentarer, rettelser og tilføjelser, og den endelige udviklingsstrategi lå klar ultimo juni. Den 30.06.2023 blev udviklingsstrategien sendt i høring hos relevante kommuner og regioner, som pga. industri-sommerferie får længere frist til midten af august 2023. Når høring blandt kommuner og regioner er gennemført, sendes strategien til afstemning hos medlemmerne af LAG LLSÆ, som skal stemme ja eller nej til udviklingsstrategien. Vi

forventer, at udviklingsstrategien endeligt kan godkendes inden udgangen af august 2023. blev udviklingsstrategien vedtaget ved stemmeafgivelse fra medlemmerne.

B1: FORMÅLET MED AKTIONSGRUPPENS VIRKE

(F)LAG LLSÆ's formål er at støtte op, både økonomisk og ressourcemæssigt, om gode projekter der bidrager til udviklingen af vores fire øer til levende og robuste helårssamfund med arbejdspladser og gode rammebetingelser for at leve et godt liv. Endvidere til projekter der fremmer den bæredygtige udvikling. (F)LAG LLSÆ skal være mere end bare et uddelingskontor: Udover (F)LAG-støtten, som bliver uddelt tre gange årligt, skal (F)LAG også være det sted hvor projekter kan hente ekstra viden og støtte og eventuelt blive hjulpet til netværk. Projekter på øerne har, qua øernes størrelse, oftest et ret godt kendskab til den lokale erfaring på området, og det mulige lokale netværk. Men det kan blive bedre: På lokalt plan kan vi i (F)LAG LLSÆ gøre mere for at informere om projekterne på hjemmeside og evt. ved arrangementer, så alle i (F)LAG LLSÆ har mulighed for at blive inspireret og få information om de støttede projekter. Mellem øerne, og på nationalt og europæisk plan, kan (F)LAG LLSÆ også spille en rolle. Koordinatorerne bliver her den vigtigste brik, idet de både har adgang til Tast Selv, Promis og europæiske netværk (European Network for Rural Development f.eks.), og dermed til tusindvis af projekter, og derudover sidder inde med viden om tidligere lokale projekters erfaringer og finansieringsmuligheder. Koordinatorerne kan dermed hjælpe nye projekter ekstra godt på vej ved at kende til potentielle netværk for projektet, både lokalt i (F)LAG LLSÆ, på landsplan, og på europæisk plan, og dermed kunne hjælpe projektet til dyrebar viden om andres erfaringer indenfor samme område. Det er en del af koordinators job løbende at holde sig opdateret på området, både nationalt og på EU-plan, og dermed kunne hjælpe lokale projekter bedst muligt. Koordinator er også ofte bindeleddet mellem bestyrelsen og de enkelte projekter, og vil dermed, udover at formidle viden om projektet til bestyrelsen i forbindelse med støtten, også kunne skabe faglige forbindelser mellem projekt og bestyrelse hvis muligt. I det hele taget er netværk kodeordet for (F)LAG LLSÆ's virke: Vi er små øer, og kan blive meget isolerede i tanke og handling hvis ikke vi rækker ud over os selv og egen ø. (F)LAG LLSÆ's rolle bliver at agere mellemed og springbræt for kontakten ud, så små lokale projekter får muligheden for at støtte sig til andres erfaringer og viden.

B2: AKTIONSGRUPPENS NETVÆRK OG SAMARBEJDSKAPACITET

Med 23 bestyrelsesmedlemmer fordelt på fire øer og tre regioner, samt fire koordinatoreer fordelt på fire øer, er (F)LAG LLSÆ's muligheder for en bred berøringsflade og kontaktflade

stor. Vi sørger for at bestyrelsen er bredt repræsenteret hvad angår gruppering, og vi tilstræber at den er bredt repræsenteret hvad angår køn og alder. Øernes størrelse taget i betragtning, så udgør 27 engagerede personer en rimelig størrelse i forhold til at holde sig orienteret om hvad der sker på øerne, hvad der er behov for at skulle ske, og hvad (F)LAG LLSÆ vil kunne bidrage med. De små øsamfunds særkende er, at der ikke er langt fra syd til nord, hverken netværksmæssigt eller vidensmæssigt. Bestyrelse og koordinatore er derfor til enhver tid ret godt orienteret om, hvad der rører sig på øerne. I den nye periode kunne noget af denne viden med fordel omsættes i opsøgende arbejde. Det vil sige, at koordinatorene og bestyrelsesmedlemmer i højere grad skal opsøge sektorer og interessegrupper, som kunne gøre nytte af LAG-midler, og som peger i en retning, der udviklingsmæssigt er behov for.

Som beskrevet i ovenstående kapitel er det netværk ud af øerne, som (F)LAG LLSÆ især kan bidrage med. I den forrige (F)LAG-periode har (F)LAG LLSÆ ikke været gode til formaliserede netværksprojekter, men i den nye periode vil det være en mulighed, vi er meget opmærksomme på: At (F)LAG LLSÆ vil kunne stå som projektholder for netværksprojekter der rækker ud af øerne, måske endda ud af Danmark. Men vi holder i vores strategi og vores fremtidige arbejde grundlæggende fast i øernes særkende og styrke: At netværk og vidensdeling opstår let og flyder let på øerne, og vores rolle som LAG primært er at støtte op om det der er, og det der opstår.

B3: AKTIONSGRUPPENS RESSOURCER OG KOMPETENCER

Bestyrelsesmøder: Bestyrelsesmøderne afholdes fysisk på hver ø og fælles for øerne på Teams. Det vil sige, at bestyrelsesmedlemmerne fra hver enkelt ø samles fysisk, og at møderne samtidig afholdes som videokonference. Der vil blive afholdt bestyrelsesmøder i forbindelse med hver ansøgningsrunde, i forbindelse med generalforsamlingen, og eventuelt derudover efter behov. Det vil sige i alt 3-6 møder årligt. Møderne planlægges i starten af året, og dagsorden udsendes inden mødet. Underskrevet referat udsendes efter mødet. En gang om året samles bestyrelsen til et fælles fysisk bestyrelsesmøde på en af øerne. Suppleanterne kan deltage i bestyrelsesmøderne. Suppleanterne har stemmeret hvis der er frafald af bestyrelsesmedlemmer.

Proces for valg af koordinator: Da koordinatorens fysiske tilstedeværelse på øerne, og koordinatorens lokalkendskab vægtes meget højt, ansættes fire koordinatore på deltid, én på hver ø. Koordinatorerne ansættes på lige vilkår og på funktionærlignende vilkår. Stillingerne slås op i de lokale aviser, på facebook og på foreningens hjemmeside. Der afholdes ansættelsessamtaler lokalt på hver ø. I ansættelsesudvalgene sidder mindst to

lokale bestyrelsesmedlemmer. Derudover en gennemgående person. Der lægges vægt på at koordinatorene har den rette uddannelsesmæssige og erfaringsmæssige baggrund for at kunne varetage stillingen. De fire koordinatore vil efter ansættelse fordele hovedansvarsområder mellem sig, fordelingen kan være:

- 1) Hjemmeside/facebook/web, pressemeddelelser og evt. tryksager
- 2) Dagsordner/indkaldelse/referater af bestyrelsesmøder og generalforsamling
- 3) Koordinering af løbende oversigt over forbrugte og tilbageværende projektmidler med Bolig- og Planstyrelsen, udarbejdelse af årsrapport samt opfølgning på udviklingsstrategi
- 4) Driftsregnskab og driftsbudget

Derudover varetager koordinatorene hver især alle funktioner ude på hver ø. Procedure for administration af drifts- og projektmidler: Der bruges ekstern bogholder til bogføring, løn og betaling af fakturaer. På den måde sikres professionel og ensartet bogføring og lønudbetaling. Alle fakturaer godkendes og underskrives af formand og kasserer inden betaling.

En af de fire koordinatore er tovholder på regnskab, og en anden af de fire koordinatore er tovholder for projektmidler. På den måde sikres det, at der er en hovedansvarlig koordinator som til enhver tid har styr på udgifter og indtægter. Hvert år, på et bestyrelsesmøde i foråret, godkendes årsregnskabet af den samlede bestyrelse. Ligeledes godkendes næste års budget af den samlede bestyrelse.

Procedure for sikring af habilitet i bestyrelse/koordinator: Da alle fire øer i deres natur er små lokalsamfund, hvor alle kender alle, kræver det en meget stor grad af omhyggelighed og kontrol vedrørende habilitet. Der vil oftere være inhabile bestyrelsesmedlemmer og/eller koordinator end det er tilfældet i større kommuner. Øerne har dog stor erfaring med denne problemstilling, og der vil i bestyrelsen være et stort fokus på at sikre habiliteten ved alle ansøgningsrunderne. Habilitetsreglerne følger forvaltningsloven og er som følger: Bestyrelsen for den lokale aktionsgruppe og koordinatorene er omfattet af forvaltningsloven. Det betyder bl.a., at forvaltningslovens regler om inhabilitet gælder for bestyrelsen og koordinatorene, jf. forvaltningslovens § 3. Hvis et medlem af bestyrelsen eller en koordinator har en særlig personlig eller økonomisk interesse i et projekt, må vedkommende ikke træffe afgørelse, deltage i afgørelsen eller i øvrigt medvirke ved behandlingen af den pågældende sag. Reglerne om inhabilitet skal sikre, at afgørelser træffes på et sagligt grundlag. Der må ikke være mistanke om, at afgørelsens udfald har været påvirket af

personlige interesser hos dem, som har truffet afgørelsen. Forvaltningslovens regler om inhabilitet er uddybet i Justitsministeriets vejledning om forvaltningsloven.¹

Medlemmer af bestyrelsen er inhabile ved bestyrelsens behandling af ansøgninger om tilskud, når vedkommende har en særlig personlig eller økonomisk interesse i sagens udfald, fx nær tilknytning til ansøgeren, eksempelvis som repræsentant for eller bestyrelsesmedlem i det ansøgende selskab, forening, myndighed, fond eller lignende.

Hvis et medlem af bestyrelsen er inhabil i forhold til et konkret projekt, kan dette bestyrelsesmedlem ikke deltage i indstilling af projekter i den pågældende ansøgningsrunde. Dette gælder uanset om tilskudsrammen er større eller mindre end det beløb projektansøgningerne samlet set udgør. (Driftsvejledning for lokale aktionsgrupper 2023-2027)

Sikring af gennemsigtighed i prioritering af projekter: Scoringen af projekterne vil danne grundlag for prioriteringen. På den måde sikres det, at alle projekter vurderes og prioriteres ud fra de samme kriterier, og at eventuelle afslag er begrundet i disse.

Procedure for løbende overvågning og evaluering af udviklingsstrategiens

gennemførelse: Det er en del af de fire koordinators job løbende at overvåge hvorvidt LAG LLSÆ følger udviklingsstrategien ved uddelingen af midler. Dette har en af koordinatorene hovedansvaret for sammen med overvågningen af projektmidler. Der følges løbende op på, om vi følger udviklingsstrategien eller om der evt. skal rettes til, enten i prioriteringen af ansøgninger eller i udviklingsstrategiens fordeling og mål.

Hvordan bestyrelsen løbende vil sikre tilstedeværelsen af den nødvendige viden og

kompetencer: Da vi er en stor bestyrelse på 23 medlemmer, er der gode chancer for at vi dækker bredt. Skema 6, som udfyldes hvert år efter generalforsamling sikrer, at der som minimum er dækket indenfor de fire grupper: Borgere, erhvervsliv, foreningsliv og offentligt udpegede.

B4: AKTIONSGRUPPENS VURDERING AF OMRÅDETS POTENTIELLE ANSØGERE OG AKTØRER

Erhvervslivet på øerne er præget af mange små virksomheder (under 50 ansatte) og iværksættere, og disse kan ofte have svært ved at låne penge til opstart og udvikling, især

¹ Vejledningen kan findes på retsinformation:
<https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/1986/11740>

med postnummer på en ø. Vi forventer altså at netop denne gruppe vil være blandt ansøgerne, og at denne gruppe vil have særlig stor nytte af LAG-midlerne. Vi ved af erfaring fra sidste periode, at denne gruppe ofte kommer med seriøse, gennemarbejdede projekter og en god forretningsplan. Alle fire øer er præget af mange ildsjæle: Vil man have noget til at ske, så må man selv smøge ærmerne op. Vi forventer derfor også, at der vil være en del ansøgere fra dette segment. Altså foreninger og ildsjæle med projekter som vil udvikle fritidslivet og rammevilkårene på øerne.

INFRASTRUKTUR

(F)LAG LLSÆ omfatter de fire øer Langeland, Læsø, Samsø og Ærø. Langeland er brofast med Fyn, men har også færgeforbindelser til Ærø og Lolland. Læsø har én færge, som sejler til Frederikshavn. Samsø har tre færger, én forbindelse til Kalundborg, én til Hou, og en fodfærge til Århus. Og Ærø har fire færgeforbindelser, én til Svendborg, én til Rudkøbing, én til Fynshav, og én til Fåborg. De tre øer som kun har færger har altså dels en betalingsring og dels en tidskrævende transport liggende omkring sig, mens Langeland er lettere tilgængelig. Ingen af de fire øer har et eneste trafiklys, og det er meget sigende om den trafikale infrastruktur på øerne: Små veje og en lille mængde biler. Der er gratis buskørsel på Læsø og Ærø med fast køreplan. På Samsø er det også gratis at tage bussen på skoledage på bestemte tidspunkter, men meget busdrift køres som telebus der skal bestilles og koster 30 kr. På Langeland koster bussen almindelig takst og kører efter køreplan.

Der er folkeskoler på alle fire øer, men efter 10. klasse (9. klasse på Læsø) skal de unge udenøs for at tage enten en erhvervsuddannelse eller gymnasiet. Både Samsø, Langeland og Ærø har efterskoler, hvor 9. og 10. klassens elever fra hele landet kommer og tager et år. På Samsø findes en yoga-uddannelse og på Ærø findes både navigations-skole, HF og VUC, samt en kunsthøjskole, men ellers er der ikke nogen muligheder for videre uddannelse på nogen af øerne.

Samsø har sundheds- og akuthus med 9 sengepladser og mulighed for både medicinsk og kirurgisk behandling på stedet. Det er en afdeling under Århus Universitetshospital, og mere behandlingskrævende akutte patienter sendes med helikopter til Århus. Ærø har landets mindste sygehus med 12 sengepladser, også med mulighed for medicinske og kirurgiske behandlinger. Sygehuset er en afdeling under Odense Universitetshospital, og også her sendes sværere akutte tilfælde med helikopter. På både Samsø og Ærø kan man også føde på dertil indrettede fødestuer. På Læsø er der lægeklinik, og akut behandlingskrævende patienter sendes med helikopter. De fleste på Læsø føder hjemme, og der er jordemoder på

øen. Også på Langeland er der lægehus, og hospital i køreafstand i Svendborg. Fødende er tilknyttet fødeafdelingen i Odense.

Langeland har en af de længste responstider på ambulance i Region Syd.

Læsø, Ærø og Samsø er 100% dækket med højhastigheds fiberbredbånd. På Langeland er der endnu ikke fuld dækning.

NATUR

Det er, i sagens natur, kendetegnende for øerne at de har en relativ lang kyststrækning, og at man aldrig er langt fra vandet. Strandene på øerne ligger ofte uberørt hen, og udgør en enorm ressource til rekreative naturoplevelser og aktivt strandliv om sommeren. Og selvom der ikke er mange fisk tilbage i de indre danske farvande, er lystfiskeri dog stadig en populær aktivitet på øerne. 11 Det opdyrkede landbrugsareal på Ærø, Samsø og Langeland er over landsgennemsnittet. Hvor landsgennemsnittet ligger på 59,9% opdyrket areal, er det på de tre øer henholdsvis 69,7%, 67,4% og 69,8%. På Læsø er det dog langt under landsgennemsnittet, her er kun 21,4% landbrugsareal (kilde: Danmarks Statistik, 2018-tal). Både Samsø og Læsø har relativt store fredede områder med hede, skov eller strandeng, som også udgør en stor ressource i forhold til naturoplevelser. Hvor der på landsgennemsnit er fredet ca. 5% af arealet, så er det på Læsø og Samsø henholdsvis 25% og 20% (kilde: Fredningsnaevn.dk, Samsø kommune og Læsø Kommune).

SÆRLIGE MILJØ- ELLER KLIMAMÆSSIGE FORHOLD

De fire øer har både fordelene og ulemperne af at være øer: Fordelen er det lidt mildere klima og flere solskinstimer, der giver mulighed for tidlige afgrøder og flere solskinstimer. (kilde: DMI) En af ulemperne er begrænset mængde af drikkevand. En anden ulempe kan vise sig, måske allerede i nær fremtid, med stigende vandstande i havene, som vil gøre øerne yderst sårbare, og kræve en stor indsats for at sikre øerne som bosteder.

ERHVERVSSTRUKTUR

Erhvervsstrukturen på øerne er præget af forholdsvis mange mikrovirksomheder og få eller ingen store virksomheder. Service- og turismeerhvervet spiller en stor rolle på øerne, og er meget sæsonbetonet, ligesom landbruget spiller en stor rolle på Langeland, Samsø og Ærø, og ligeledes er sæsonbetonet. Selvom antallet af små mikrovirksomheder (under 10 ansatte) på øerne udgør ca. den samme procentuelle andel af alle virksomhederne som på landsplan (91-93% af alle virksomheder), så spiller de på øerne en langt større rolle hvad angår omsætning og beskæftigelse:

Andel omsætning i mikrovirksomheder:

Langeland: 49%

Læsø: 49%

Samsø: 70%

Ærø: 70%

Hele landet: 21%

Andel fuldtidsansatte i mikrovirksomheder:

Langeland: 25%

Læsø: 39%

Samsø: 36%

Ærø: 33%

Hele landet: 14% (kilde: Dansk Industri)

Øerne er ret afhængige af at have arbejdspladserne på øerne. Færgerne på de tre af øerne lægger en dæmper på pendlerlysten og muligheden for at pendle, og på Langeland er infrastrukturen fra Bagenkop til Lohals og frem til Svendborgmotorvejen en stor udfordring for pendlere. Det afspejler følgende tabel over ud og indpendling også. Langeland med sin landevej, og Ærø med sine gode færgeforbindelser, har nogen flere udpendlere end indpendlere, men Samsø og især Læsø har ikke:

Beskæftigede (ultimo november) efter branche (DB07), tid, pendling og område

	Langeland	Ærø	Samsø	Læsø
TOT Erhverv i alt				
2020				
Natbefolkning (bopælskommune)	5 098	2 435	1 639	775
Indpendling	1 043	236	217	111
Udpendling	1 690	360	219	85
Dagbefolkning (arbejdsstedskommune)	4 451	2 311	1 637	801

(kilde: Danmarks Statistik)

Der er dog, med fuld bredbåndsdækning på tre af øerne, opstået en ny mulighed: At være ansat i en virksomhed på fastlandet, og arbejde hjemme fra øen de fleste dage. Denne mulighed gælder især de højtuddannede. Der er lidt flere arbejdsløse på tre af øerne end i hele landet:

Fuldtidsledige (sæsonkorrigeret) efter sæsonkorrigeret og faktiske tal, tid og område

	Hele landet	Langeland	Ærø	Samsø	Læsø
Sæsonkorrigeret i pct. af arbejdsstyrken					
2022M01	2,7	3,6	2,3	3,5	5,2

(kilde: Danmarks Statistik)

HVEM BOR HER

Øernes areal udgør til sammen 616,4 km², Langeland størst med 290,7 km², dernæst Læsø med 122 km², så Samsø med 113,6 km² og Ærø med 90,10 km².

Der bor i alt 23.826 mennesker på de fire øer, fordelt med:

12.316 på Langeland med en befolkningstæthed på 42

1769 på Læsø med en befolkningstæthed på 14 (og dermed den tyndest befolkede kommune i Danmark)

3716 på Samsø med en befolkningstæthed på 33

6025 på Ærø med en befolkningstæthed på 67.

Til sammenligning er befolkningstætheden for hele landet 138. (kilde: Danmarks Statistik, 2022-tal)

Alle fire kommuner har i perioden 2019-2023 haft en lille nedgang i befolkningstallet, dog har både Langeland, Læsø og Samsø oplevet fremgang i befolkningstallet fra 2022-2023:

Folketal 1. januar efter øer og tid

	2019	2020	2021	2022	2023
Langeland	12 358	12 280	12 137	12 071	12 140
Ærø	6 050	5 956	5 951	6 015	5 997
Læsø	1 806	1 786	1 764	1 769	1 789
Samsø	3 684	3 657	3 682	3 716	3 775

Pr. 1. januar 2011 er Skalø lagt ind under Fejø.

Kilde: Danmarks Statistik

Ser man på bevægelserne for befolkningsudviklingen i de sidste fem år, er der på alle øerne et fødselsunderskud, det vil sige at der dør flere end der bliver født hvert eneste år. På

landsplan er det omvendt. På øerne er det altså tilflyttere og indvandrere, som søger for en eventuel befolkningstilvækst. Og på alle fire øer er det indvandringen, som i hele perioden er i plus.

Befolkningsbevægelser 2018-2022

Langeland	2018	2019	2020	2021	2022
Levendefødte	69	64	66	65	60
Døde	231	207	214	203	220
Fødselsoverskud	-162	-143	-148	-138	-160
Tilflyttede	1207	1116	1173	1107	1161
Fraflyttede	1142	1184	1169	1209	(tal findes ikke)
Nettilflyttede	65	-68	4	-102	(tal findes ikke)
Indvandrere	171	158	144	160	277
Udvandrere	52	108	75	39	115
Nettoindvandrere	119	50	69	121	162
Befolkningstilvækst i perioden	-6,4	-5,5	-9,9	-4,1	5,5

Læsø	2018	2019	2020	2021	2022
Levendefødte	7	8	9	11	6
Døde	21	30	33	37	40
Fødselsoverskud	-14	-22	-24	-26	-34
Tilflyttede	172	167	180	173	(tal findes ikke)
Fraflyttede	169	168	196	168	(tal findes

					ikke)
Nettotilflyttede	3	-1	-16	5	-
Indvandrere	15	11	21	18	17
Udvandrere	7	9	6	3	4
Nettoindvandrere	8	2	15	15	13
Befolkningstilvækst i perioden	-0,6	-11,1	-12,3	2,8	11,3

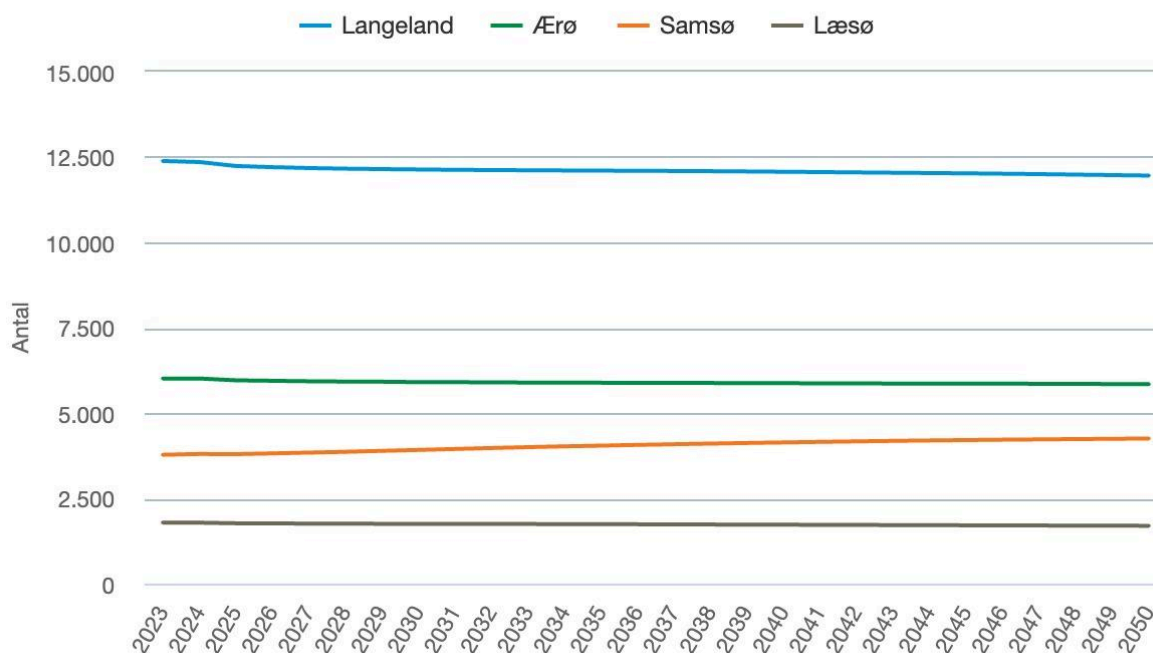
Samsø	2018	2019	2020	2021	2022
Levendefødte	27	18	20	27	32
Døde	78	65	62	75	73
Fødselsoverskud	-51	-47	-42	-48	-41
Tilflyttede	335	350	352	414	(tal findes ikke)
Fraflyttede	323	350	342	371	(tal findes ikke)
Nettotilflyttede	12	0	10	43	-
Indvandrere	39	47	69	42	100
Udvandrere	33	32	22	26	21
Nettoindvandrere	6	15	47	16	79
Befolkningstilvækst i perioden	-9,7	-7,3	6,8	9,2	15,9

Ærø	2018	2019	2020	2021	2022
Levendefødte	22	29	27	28	26
Døde	124	124	106	101	122
Fødselsoverskud	-102	-95	-79	-73	-96
Tilflyttede	635	671	635	709	(tal findes ikke)
Fraflyttede	700	687	630	682	(tal findes ikke)
Nettoflyttede	-65	-16	5	27	-
Indvandrere	72	59	72	115	186
Udvandrere	42	47	28	37	65
Nettoindvandrere	30	12	44	78	121
Befolkningstilvækst i perioden	-19,4	-15,5	-0,7	10,9	-2,8

Demografien på de fire øer ligner hinanden til forveksling, og adskiller sig markant fra landsgennemsnittet: Der er en overvægt af borgere på mellem 50 og 80 år, og en undervægt af unge mellem 15 og 40 år. Og fremskrivningen siger at den ældste gruppe (67+ år) vil vokse de næste 20 år, mens den erhvervsaktive gruppe vil formindskes (kilde: Danmarks Statistik)

Befolkningsfremskrivning 2023

Område:

Med hensyn til befolkningens uddannelsesniveau, ligner Langeland og Læsø hinanden: Der er markant flere uden uddannelse end der er på landsplan, og under halvdelen af landsgennemsnittet med en videregående uddannelse. Og Samsø og Ærø ligner hinanden: Her er der også færre med en videregående uddannelse end på landsplan, men ikke helt så en markant forskel. Andelen af befolkningen uden uddannelse er stort set den samme på Ærø og Samsø som den er på landsplan:

Andel af arbejdsstyrken (de 25-64-årige) med videregående uddannelse i 2021:

Langeland: 17,8%

Læsø: 18,9%

Samsø: 27,0%

Ærø: 26,1%

Hele landet: 36,8%

Andel af arbejdsstyrken (de 25-64-årige) uden erhvervsuddannelse i 2021:

Langeland: 25,2%

Læsø: 25,6% 16

Samsø: 17,9%

Ærø: 16,7%

Hele landet: 16,6% (kilde: Indenrigs og Boligministeriets kommunale nøgletal)

Kigger man på befolkningens indkomstniveau, ligger dem uden erhvervsuddannelser lidt over landsgennemsnittet i indkomst, mens de længere uddannede ligger markant under (2020-tal). Det skal dog bemærkes at der på Ærø bor en del højtuddannede, f.eks. officerer i handelsflåden, som er ansat under DIS, det vil sige at den skattepligtige indkomst er relativt lav da de ikke betaler skat.:

Personindkomster efter indkomsttype, enhed, tid, uddannelsesniveau og område	Hele landet	Langeland	Ærø	Samsø	Læsø
2 Indkomst i alt, før skatter mv. (3+7+22+26+29)					
Gennemsnit for alle personer (kr.)					
2020					
10 GRUNDSKOLE	207 334	209 802	198 548	219 649	225 566
20+25 GYMNASIALE UDDANNELSER	254 826	238 767	220 741	304 414	265 257
35 ERHVERVSUDDANNELSER	371 647	337 884	312 387	352 934	327 719
40 KORTE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER	448 293	367 566	395 773	361 623	348 186
50+60 MELLEMLANGE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER INKL. BACHELOR	440 617	370 646	377 380	382 280	348 985
65 LANGE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER	638 248	396 436	408 742	499 514	445 935
Uoplyst	289 264	255 874	218 111	257 947	195 360

(kilde: Danmarks Statistik)

Huspriserne er lave. Hvor landsgennemsnittet i 2. kvartal af 2022 er på 16.977 kr. pr. m², så er det på Langeland 6.763 kr., på Læsø 5.635 kr., på Samsø 11.591 kr. og på Ærø 7.061 kr. Det skal bemærkes at Samsø har haft en markant stigning i huspriserne de sidste par år, og Langeland og Ærø en mindre stigning. (kilde: Bolius)

KULTURELLE FORHOLD

I 2020 lå kommunernes udgifter til kultur pr. borger på mellem 1072 kr. og 3082 kr. på landsplan. På de fire øer var tallene: Langeland: 1380 kr. pr. indbygger Læsø: 1699 kr. pr. indbygger Samsø: 1156 kr. pr. indbygger Ærø: 2243 kr. pr. indbygger (kilde: KL: Kend din kommune Kommunaløkonomisk forum 2020) Alle fire øer har statsanerkendte museer, Ærø har endda to. Det er alle fem kulturhistoriske museer med fokus på den lokale kulturarv. På Langeland trækker Langelandsfortet over 70.000 gæster om året, mens besøgstallene på de tre andre øer er mere beskedne med omkring 20.000 besøgende pr. år. (Kilde: Danmarks Statistik: Liste med besøgstal for statslige og statsanerkendte museer 2021)

Alle øerne har også biblioteker og faciliteter til sportsudøvelse samt tilskud til folkeoplysning og foreningsarbejde. Det påfaldende er, at ingen af øerne har kommunalt støttede kunstneriske kulturinstitutioner eller tilbagevendende kunstprojekter. Det har selvfølgelig med øernes størrelse at gøre, men det efterlader et hul i det kulturelle landskab. Et hul, som

på alle øer flittigt forsøges udfyldt med private initiativer og projektbaserede opsætninger og udstillinger.

VEDVARENDE ENERGI OG GRØN OMSTILLING

Tre af de fire øer er kendt for at være mere end selvforsynende med vedvarende energi. Samsø startede som vedvarende energi-ø allerede i 1997, og byggede et vedvarende energinet op, bestående af fællesskabsejede vindmøller, lokale fjernvarmeverker med halm, sol og flis, og en masse private omlægninger fra oliefyr til pillefyr, halmfyr, og jordvarme. Samsø har energiakademiet, som arbejder med bæredygtige energiløsninger, og som understreger øens vedvarende energi-fokus. Selvom Samsø dengang vandt titlen som Danmarks vedvarende energi-ø, så har Ærø i dag overhalet Samsø. På Ærø er man også over 100% selvforsynende med energi fra vindmøller, fjernvarmeverkerne er primært drevet af sol, alle offentlige bygninger er CO2-neutrale, og Ærøs nye færge sejler på el. Ærø har Ærø Energy Lab som arbejder med vedvarende energi i kommunalt regi, og som også understreger øens satsning på at være energimæssigt grøn. I 2021 blev Ærø udnævnt til Europas mest energivenlige ø. På Langeland sørger vindmøller og solcelleanlæg for at dække øens energiforbrug med 170% - der eksporteres altså energi fra øen, og fjernvarmeverkerne fyrer med halm, flis og solenergi. Læsø har som den eneste af øerne ikke en aktiv vedvarende energipolitik, men Læsø har et solcelleanlæg, som producerer mere strøm end der bruges på øen. Økologi: Mens landsgennemsnittet i 2021 var på 11,7% økologi, så halter de tre mest opdyrkede øer langt bagefter. Langeland havde således 4,6% og Ærø 5,2%, Samsø 7,5% økologisk landbrugsareal, mens Læsø havde hele 13,9% . (kilde: Statistik over økologiske jordbrugsbedrifter 2021, Landbrugsstyrelsen). **SÆRLIGT STEDBUNDNE RESSOURCER** Et helt særligt kendetegn for øerne er nærheden. Nærheden til medmennesker og til demokratiet. Der er ikke langt op til borgmesteren, og alle kender næsten alle, eller alle kan potentielt komme til at kende alle, hvis de vil. På de tre ikke-brofaste øer er kriminaliteten meget lav (Læsø 1,5%, Ærø 1,7% og Samsø 2,8%) og også på Langeland er den relativt lav (4,1%) sammenlignet med gennemsnittet på landsplan på 6,6% (kilde: Danmarks Statistik) Det er altså små, overskuelige og trygge samfund.

VURDERING (KORT) AF OMRÅDETS LOKALE UDFORDRINGER OG POTENTIALER

Der er en stribe overordnede demografiske, infrastrukturelle, miljømæssige og sociale udfordringer, som præger udviklingen på øerne og skaber udfordringer. Det drejer sig om følgende:

Overordnede, lokale udfordringer og potentialer

Demografiske udfordringer

(F)LAG LLSÆ har generelt en demografisk udfordring: Der er befolkningstilbagegang og der er en stor overvægt af ældre, som kun bliver større.

Fælles for øerne Læsø og Ærø, er, at der eksisterer en betalingsring rundt om øerne i form af færgerne, der gør det dyrt at fragte produkter til og fra øerne. Langeland har ikke samme udfordring, fordi øen er brofast. Øerne lider også under en demografisk skævvridning med flere ældre og færre unge. Dette forhold skinner også igennem hos nogle af erhvervene på øerne, hvor de erhvervsaktive har en høj gennemsnitsalder og har svært ved at rekruttere yngre kræfter til erhvervet, fx gør det sig gældende i det primære fiskeri, hvilket kan ses som en barriere for udvikling.

Vi skal derfor tiltrække borgere i den arbejdsdygtige alder.

Infrastrukturelle udfordringer

Der er ikke mange arbejdspladser til de højtuddannede, og dem der er, er dårligere lønnet end i resten af landet. Det er besværligt at pendle på grund af færgerne, og derfor er der ikke mange udpendlere fra nogen af de ikke-brofaste øer. De tre ikke-brofaste øer er dog alle fuldt dækket af gode bredbåndsforbindelser, så muligheden for at arbejde for en virksomhed på fastlandet fra øen er til stede.

Udfordringen med at tiltrække nye borgere til øerne kan også hænge sammen med, at det kan være svært at skaffe relevante jobs til begge parter, hvis fx et par flytter til en af øerne. På Langeland er der bedre mulighed for at pendle, men pendling ud og ind af øerne er forbundet med en del besvær, og det er derfor vigtigt for os at skabe arbejdspladserne på øerne. Dog er der opstået en mulighed for at arbejde mere hjemmefra, især for de højtuddannede, med corona-erfaringer og bedre it-infrastruktur, og denne mulighed skal vi også udnytte til at tiltrække højtuddannede tilflyttere. Her vil det især være vores rammevilkår der skal tiltrække.

En vigtig pointe i forlængelse af udfordringerne vedrørende muligheden for at tiltrække nye borgere på øerne, er, at øerne har et meget sæsonbetonet arbejdsmarked - der er simpelthen flere jobs at få om sommeren og færre om vinteren. Vi skal altså skabe flere attraktive helårs arbejdspladser!

Miljømæssige udfordringer

Vi kommer ikke udenom den grønne omstilling. Det gælder ikke bare for vores øer, men for hele verden. Men vores øer har, qua deres afgrænsede areal, en unik mulighed for at lave en omstilling der virkelig kan ses og høres. Vi har set det med Ærø og Samsø omstilling til vedvarende energi-ø, og vi vil gerne se det i fremtiden med omstilling til bæredygtig turisme og grøn omstilling i fiskeriet og de maritime erhverv. Den grønne profil vil også kunne virke tiltrækkende på potentielle tilflyttere.

Rammebetingelserne på øerne byder på meget smuk kystnatur, men denne ressource kan udnyttes langt bedre med flere aktiviteter ved og i havet, og med flere ruter og oplevelser i naturen.

SWOT - analyse og vurdering af lokale udfordringer og potentialer

STYRKER	SVAGHEDER
<ul style="list-style-type: none">● Fællesskaber● samarbejde● partnerskaber● Den maritime kulturarv● Mange idémagere● Spirende iværksætter● Vores enestående kulturarv● At vi er en ø! Mulighed for fælles brand.● Fælles ny branding af Langeland med foreningen● "Langeland Sammen"● Fiskeri-turisme● Bæredygtighed● Særlige maritime og geologiske fænomener (klinter og rullestensstrand)● Specifik maritim stedsidentitet og historie	<ul style="list-style-type: none">● Meget færre fisk at fange i havet rundt om Langeland.● Turister lægger meget færre penge på Langeland end på mange andre turistdestinationer, grundet for få tilbud - især mht spisesteder.● At vores kommune ikke har midler til at renovere egne havne (tilstrækkeligt)● Mangel på medarbejdere● Afhængigheden af turister i højsæsonen● For få aktive lokale● Færre fiskefartøjer● Begrænset færgkapacitet● Økonomi – bankernes manglende risikovillighed● Uskønne havne● Udfordringer med havnemiljø

<ul style="list-style-type: none"> ● Gode havne med mange tilbud SHORES-projekterne på Langeland ● Læsø Fiskeindustri Jomfruhummermarked ● Naturen, strandene ● Historien omkring strandinger ● Havbund og skibsvrag ● Rigt dyreliv ● Unesco Verdensarv ● Værft til kuttere ● Øerne som rekreatiomsområde ● Havet som fritidsområde ● Gode lokale råvarer ● Attraktive og velfungerende havne ● Stærk lokal forankring ● Havet som ressource ● Vi har et vidensnetværk, hvor vi er gode til at invitere hinanden ind! ● Tillid og fælles tro på, at vi er og kan mere sammen ● Stærkt lokalsamfund ● Unik historie - overgår meget, som vi ellers kan sammenligne os med ● Havnene og museerne ● Billig husleje og plads, hvilket giver råd til eksperimenter ● Nærhed og autenticitet ● Vores navigationsskole og det faktum, at den holder vores maritime traditioner i hævd og bringer unge mennesker til øen ● Maritimt miljø 	<ul style="list-style-type: none"> ● Kort sæson bla. pga. vejret ● Manglende kapacitet i havnene ● Manglende ungdomskultur - vi gør ikke nok for de unge! ● Mangel på aktiviteter <u>med</u> de unge, ikke <u>for</u> de unge. ● Mangler relevante arbejdspladser for at kunne tiltrække nye beboere ● Vi mangler et netværks-/samarbejdsforum ● Infrastruktur til afsætning af fisk ● Demografien ● Fiskerne har en høj alder - vi mangler yngre fiskere ● Vi er nødt til at anskue problemstilling med manglende fisk og lav fiskebestand ud fra et holistisk ståsted - det gør vi ikke pt. Ikke i høj nok grad.

MULIGHEDER

- At omlægge erhvervsfiskeri til bi-erhverv og turistoplevelser
- Lokal afsætning: Lokal salg af fisk - fra lokale fiskere
- Fremhæve og formidle den maritime kulturarv - i turistøjemed (Geoparken)
- Forarbejdning af fødevarer til en højere værdi
- Bæredygtighed som brand
- At samarbejde om - og tilbyde hjælp til at søge fonde
- Formidle vores kulturarv (yderligere) målrettet turister
- Formidling og tilbud om oplevelser vedr. oprindeligt lokalt skibsbyggeri og nuværende skibe
- Tilbyde turister flere kulturoplevelser
- Mere samarbejde og partnerskaber
- Nye partnerskaber: Fx Fiskeri + overnatning
- Branding af fiskerierhverv
- Mere og bedre markedsføring af produkter, aktiviteter mm
- Samarbejde med foreningen "Langeland Sammen" om fælles brand.
- Yderligere synliggørelse og tilbud om oplevelser i og omkring
- "særlige maritime og geologiske fænomener (klinter og rullestensstrand)
- Yderligere synliggørelse og tilbud om oplevelser i og omkring

TRUSLER

- Mange erhvervsfiskere er stoppet i år pga. kvoter
- Der er færre fisk, og dermed trues indtjening på turist fiskere.
- At maritime kulturarv går tabt
- Fiskeriet har ringe kår i Østersøen
- Fiskebestanden
- Overfiskning og ikke-skånsomme fangtredskaber
- "ikke-holistisk tilgang til at forstå de udfordringer, vi har i vandet ved Lillebælt/Østersøen - med iltsvind, overgødsning, døde områder etc."
- Affolkning
- "Færgesituationen" - kan vi fastholde den gode infrastruktur i fremtiden med fire færgeforbindelser > det hjælper til levende helårssamfund og hjælper pendlerne
- Polarisering
- Fare for at blive til et sommersamfund med sommerbutikker
- Landbruget og deres kvælstofudledning
- Skæv demografisk udvikling
- Centralisering
- Klimaforandringer bredt set
- Vindmøller
- Turisme - vi er for fokuserede på den danske industri-ferie, hvilket ikke tilgodeser tyske og

<ul style="list-style-type: none"> ● "specifik maritim stedsidentitet og historie" ● Udvikling af flere maritime events ● Tilbud om flere "maritime" spisesteder. ● Tang- havet omkring Læsø ● Stor kapacitet på havnene ● Havet og strandene ● Store muligheder for vandsport fx dykning og sejlsport ● Oplevelsescenter for vandsport roning, havkajak, kitesurf, svømning, tri-sport ● Formidling af naturen ● Efterskole med havet som linje ● Bådhal til vinteropbevaring og vedligehold af både ● Udvikling af fiskefartøjer til bedre arbejdspladser ● Fisketure for turister ● Paddleboardture til øer og holme ● Udvidelse af havnene ● Ny færge ● Udnytte tang og ålegræs ● Oplevelsescenter for fiskeriformidling ● Mange uudnyttede ressourcer i havet ● Plads til flere turister ● Fiskerimuseum ● Bådhotel ● Udbygge fortællingen om "det maritime", fx lave undervisningsaktiviteter for vores egne børn i skolealderen. ● Det maritime/marine skal på 	<p>hollandske turister i skuldarsæsonerne</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Overfiskeri ● Mangel på fiskeprodukter ● Konkurrence på vandsportsaktiviteter fra andre steder ● Regler og love omkring overvågning af fiskeriet ● Kort sæson ● Fredninger ● Adgangsbegrænsninger og fredninger ● Fraflytning, færre fastboende ● Erhvervsfiskeri forsvinder ● Strammere regler og lovgivning ● Stor modstand mod forandringer ● Manglende engagement ● Modsatrettede ønsker og meninger ● Mangel på arbejdskraft
---	--

<p>skoleskemaet!</p> <ul style="list-style-type: none">• Turisme, herunder særligt tyske turister• Børn på havnene!• Ungdomskultur - styrke den• Tiltræk flere selvstændige og små virksomheder• Oprette biodiversitetsskove• Vindmølleparker• Natura 2000-område	
---	--

Det maritime landskab på øerne

Der er mange forskellige maritime virksomheder på øerne; nogle trives og er i vækst, mens andre har sværere forudsætninger for at opretholde erhvervsaktiviteter og en omsætning, der gør, at de kan leve af det.

Der er stor spændvidde i det, de maritime virksomheder beskæftiger sig med.

De eksisterende virksomheder kan inddeles i følgende undergrupper:

De turisme- og oplevelsesorienterede virksomheder:

fx udlejning af SUP, kajaker mm., udlejning af både, fisketure og sælsafari, udlejning af fiskegrej

Fødevarerproduktion, salg af fødevarer & restauranter

Fiskehandlere, Tangvirksomheder, skibsproviantering, fiskerestauranter

Maritimt skibsbyggeri samt håndværks- og servicevirksomheder

Værfter, skibsingeniør, teknik-virksomheder, smede- og maskinværksteder, smedier, vodbinderier, skibstømrere, skibselektro

Fiskeri

Erhvervsfiskere, herunder fuldtids- og deltidsfiskere.

Marine og fiskerirelaterede udfordringer

På det marine og fiskerirelaterede område er der en række specifikke forhold, der skaber udfordringer og hæmmer mulighederne for udvikling og vækst, men billedet er lidt forskelligt for de tre øer. I Østersøen er torskebestanden historisk lav, og fiskerne på Langeland og Ærø meddeler, "At der ikke er fisk at fange". Situationen er lidt anderledes på Læsø, hvor fiskerne godt nok også melder, at de også ser en nedgang i erhvervsfiskeriet, og at de kæmper med strammere regler og reguleringer, der besværliggør og fjerner engagement.

Miljømæssige udfordringer for fiskeriet specifikt

Nationalt står vi overfor en række faktorer, der truer fiskeriet, herunder udtømmelse af naturressourcer og tab af biodiversitet, der kalder på vores opmærksomhed og kræver vores handling. Vi ser på Langeland og Ærø en række faresignaler som iltvind i Østersøen, der er forårsaget af udledningen af store mængder kvælstof, der bl.a. stammer fra landbrugets overgødskning, og det er med til at ødelægge havbundsmiljøet i de kystnære, lavtliggende områder og giver svære levebetingelser for planter og fisk.

For Østersøområdet er der en klar tilbagegang i bestandsstørrelsen af torsk i den østlige Østersø og sild i den vestlige Østersø. Gydebestanden af torsk i 2019 er bestemt til at være tæt på et historisk minimum; store torsk findes stort set ikke i bestanden, og torsken er ofte mager og kan være voldsomt inficeret med parasitter. ICES rådgiver en lukning af fiskeriet efter østlige østersøtorsk i 2020. Denne udvikling er sket på trods af en stor reduktion i fiskeripresset siden 2000, mens levevilkårene for torsk er forringet væsentligt med blandt andet lavere iltindhold i vandet, mindre fødegrundlag af bunddyr samt predation og parasitter fra sæler. Bestanden af den vestlige østersøsild er også i tilbagegang og under mindstekravet for en bæredygtig bestandsstørrelse (Blim) (DTU Aqua).

Fiskebestandene

Jf. situationsbeskrivelsen og det analysearbejde, som Københavns Universitet og DTU Aqua, med bidrag fra Fiskeristyrelsen, Erhvervsstyrelsen, Søfartsstyrelsen, Søværnskommandoen og Miljø- og Fødevareministeriet, har udarbejdet for den danske fiskeri-, akvakultur og fiskeindustri sektor, så er der særligt tilbagegang blandt de demersale arter.

Tilbagegangen blandt de demersale arter kan skyldes en række forskellige faktorer, herunder fx:

- Overfiskning
- Fiskeredskabernes bundpåvirkning i det økosystem, hvor de anvendes. De bundslæbende redskaber er medvirkende til at ødelægge fiskenes levesteder
- Sælernes indtog i Østersøen, fordi de spiser torskene
- m.fl. faktorer

Sociale udfordringer

Det er erhvervsfiskernes oplevelse, at det er svært at opretholde jobs med de nuværende fiskekvoter og regulativer, fordi de er medvirkende til at mindske muligheden for fangster og dermed omsætning.

Økonomiske udfordringer

Det er dyrt at opretholde de relevante køle- og frysemuligheder for fiskerne på øerne pga. stigende elpriser.

Derudover er der økonomiske udfordringer i relation til afsætning af fisk, der landes på øerne, hvis det skal afsættes til fastlandet pga. inflation og øgede omkostninger på brændstof og transport.

Opsummerende kan man konkludere, at der er en række udfordringer, der kalder på grønne og bæredygtige løsninger, og det skal FLAG LLSÆ's udviklingsstrategi derfor afspejle og understøtte.

UDFORDRINGER, DER KAN VENDES TIL MULIGHEDER OG STYRKER

På borgermøderne, der fandt sted på de tre øer, Langeland, Læsø og Ærø, var der et tydeligt og gennemgående fokus på:

- Den lokale, maritime identitet, historie og kulturarv
- Den miljømæssige, marine bæredygtighed
- Fiskernes ændrede vilkår og fangstmuligheder
- Fællesskaberne på øerne
- Iværksætterier og virkestrang
- Levende helårssamfund

- Jobskabelse
- Involvering af unge og skabelse af en ungdomskultur

Lad os uddybe i det følgende:

Der var fælles opmærksomhed på nedgangen i fiskeriet på alle tre øer, og det blev diskuteret, hvad det er, der forårsager denne nedgang. Buddene var mange: "Det er sælernes indtog i de danske farvande, fordi de æder vores fisk", "Det er overgødskning fra landbruget, der forårsager iltsvind", "Det er lave bestande og overfiskeri" eller "Det er regeringen og de kvoter, de hiver ned over hovederne på os".

Der var ingen entydige forklaringer eller svar, men det var et opmærksomhedspunkt blandt de fremmødte borgere, at udviklingsstrategien skal udformes med afsæt i et helhedsorienteret billede af den nuværende situation for de marine, maritime og fiskerimæssige forhold og vilkår, hvor der tages højde for forskellige aspekter af bæredygtighed. I det følgende vil vi derfor tage afsæt i bæredygtighed som en balance mellem tre indbyrdes afhængige elementer: miljømæssig, økonomisk og social bæredygtighed.

Nogle illustrerer dette ved at præsentere bæredygtighed som en skammel med tre ben. Hvis skamlens ene ben er svagt, vil skamlen blive ustabil. Det samme gælder for øerne; for at sikre et stabilt og bæredygtigt samfund skal alle tre aspekter være stærke.

Overordnet set skinner det tydeligt igennem SWOT-øvelserne på de tre øer, at der eksisterer en maritim selvforståelse og en stolthed over at komme fra øer med maritime traditioner. Der hersker også en fortvivlelse og bekymring, der går på, om det er muligt at opretholde den maritime selvforståelse, hvis fx erhvervsfiskeriet på øerne forsvinder. Denne selvforståelse er vigtig at værne om og understøtte med den nye udviklingsstrategi, da den er kulturskabende og med til at sikre lokal identitet, samhørighed og stolthed. Disse aspekter er svære at måle, men kan med fordel indarbejdes i fx markedsføringen af øerne som attraktive bosætnings- og erhvervsområder.

Udviklingsstrategiens vision

Vi vil have sprællevende grønne øer. Vi vil styrke helårssamfund bredt set, herunder skabe nye arbejdspladser og gode rammevilkår, og vi vil støtte en bæredygtig udvikling og omstilling.

Udviklingsstrategiens indsatsområder og mål:

Erhvervsudvikling: Vi vil videreudvikle det eksisterende maritime erhvervsliv og støtte op om nyt iværksætteri og etablering af nye virksomheder.

- Vi vil skabe flere helårsarbejdspladser ved at støtte etableringen af nye virksomheder
- Vi vil skabe flere helårsarbejdspladser ved at støtte udviklingen af eksisterende virksomheder
- Vi vil styrke og skabe netværk, og vi vil støtte erhverv til udvikling af nye samarbejder, der fx kan sikre videndeling, kompetenceopbygning og erhvervssamarbejder
- Vi vil styrke det eksisterende maritime erhvervsliv og støtte op om nyt iværksætteri samt etablering af nye virksomheder, der arbejder bæredygtigt og med afsæt i FN's Verdensmål

Bæredygtig omstilling: Vi vil skabe bæredygtig omstilling - økonomisk, socialt og miljømæssigt

- Vi vil understøtte maritime erhverv - herunder fiskeriet - i bæredygtig omstilling² og udvikling, så de rustes til at stå imod fremtidens udfordringer
- Vi vil sikre bedre udnyttelse af de ressourcer, der er inden for den blå økonomi, fx gennem udvikling af nye afsætnings-, markedsinitiativer, samarbejder og netværk, der fx kan fremme brugen af cirkulær økonomi, nye maritime produkter og/eller nye erhvervsprojekter og -samarbejder
- Vi vil styrke udnyttelsen af den blå bioøkonomi og støtte erhvervstiltag, der arbejder med produktion, udvikling, afprøvning, afsætning, samarbejde og andet, der kan fremme grønne løsninger og produkter, fx gennem produktudvikling med afsæt i invasive arter, tang og skaldyr og alger, der understøtter miljø- og klimavenlig produktion.

² Her mener vi både den økonomiske, sociale og miljømæssige bæredygtighed.

Bæredygtig kyst- og oplevelsesturisme: Vi vil støtte og udvikle bæredygtig kyst- og oplevelsesturisme

- Vi vil støtte udvikling af turisme, herunder kystturisme, outdoor-aktiviteter, gastronomisk turisme samt fisketurisme
- Vi vil arbejde for at skabe et robust helårs samfund, og derfor vil vi støtte turisme, der er bredt ud over hele året
- Vi vil understøtte turisme, der viser bosætningspotentialerne for et meningsfyldt liv med natur, kyst og fritidsaktiviteter

Innovation: Vi vil understøtte innovation, der fremmer blågrønne miljøer, løsninger og produkter

- Vi vil arbejde for øget bosætning og tiltrækning af yngre borgere ved at støtte erhvervsprojekter, der arbejder innovativt med at skabe attraktive miljøer, tager afsæt i stedbunde potentialer, nye erhvervsmuligheder, nye turismetiltag mv.
- Vi vil skabe udvikling på havnene og støtte erhverv og projekter, der arbejder innovativt og med afsæt i bevarelsen af den maritime kulturarv, både gennem formidling, kunst, bevarelse af bygningsmassen på havnene og give dem nyt liv mv.
- Vi vil understøtte innovative tiltag og satsninger, der bygger på energiomstilling, vindenergi og udvikling af havne og kystområder.

Målsætninger, mål for indsatsområder og aktiviteter

Erhvervsrettede mål og aktiviteter

Aktiviteterne skal relatere sig til følgende temaer, (jf Bilag 4):	Målsætning	Målbare mål (anslået)
<ul style="list-style-type: none"> · Vækst og beskæftigelse i fiskeriområderne · Samarbejde og netværk · Bosætning og beskæftigelse i fiskeriområder 	Angiv i %, den andel af den tildelte økonomiske ramme til projekter, som påtænkes anvendt til det enkelte indsatsområde.	

Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 1: Erhvervsudvikling	40%	
Mål: Bidrage til etablering af nye virksomheder Aktivitet: Støtte etableringen og opstartsfasen af nye virksomheder og skabelsen af flere helårsarbejdspladser	10%	Antal nye støttede virksomheder i perioden Antal nye / bevarede arbejdspladser i perioden (helårs og sæson)
Mål: Udvikle eksisterende virksomheder Aktivitet: Støtte den fortsatte udvikling af eksisterende virksomheder, herunder både til materiel og immateriel udvikling	15%	Antal støttede virksomheder i perioden Antal nye / bevarede helårsarbejdspladser i perioden
Mål: Styrke og skabe netværk Aktivitet: Understøtte erhverv i udvikling af nye samarbejder, der sikrer videndeling, kompetenceopbygning og erhvervssamarbejder	10%	Antal nye netværk / samarbejder i perioden Antal personer, der indgår i disse netværk / samarbejder
Styrke og udvikle det eksisterende maritime erhvervsliv og støtte op om virksomheder, der arbejder bæredygtigt og med afsæt i FNs verdensmål	5%	Antal virksomheder, der arbejder bæredygtigt Antal udviklede, bæredygtige produkter / opfindelser Antal nyetablerede virksomheder, der arbejder med afsæt i FNs Verdensmål
Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 2: Bæredygtig omstilling	20%	
Mål: Understøtte de maritime erhverv - herunder fiskeriet - i bæredygtig omstilling (socialt, økonomisk og miljømæssigt) Aktivitet: Understøtte en bæredygtig udvikling og omstilling af de maritime og fiskeri-relaterede erhverv, så de rustes til at modstå fremtidens udfordringer	5%	Antal virksomheder, der er omlagt / omstillet til at modstå fremtidens udfordringer Antal virksomheder, der har undergået en bæredygtig transformation (miljømæssigt, socialt og/eller miljømæssigt)
Mål: Understøtte bedre udnyttelse af de ressourcer, der er inden for den blå økonomi Aktivitet: Udvikling af nye afsætnings- og markedsinitiativer, samarbejder og netværk, der fremmer brugen af cirkulær økonomi,	5%	Antal nye afsætnings- og markedsinitiativer Antal nye samarbejder

nye maritime produkter og/eller nye erhvervsprojekter/-samarbejder		Antal nye netværk Antal nye produkter / erhvervsprojekter / erhvervssamarbejder
Mål: Fremme grønne løsninger og produkter Aktivitet: Understøtte aktiviteter, der bidrager til at styrke udnyttelsen af den blå bioøkonomi og støtte erhvervstiltag, der arbejder med produktion, udvikling, afprøvning, afsætning og samarbejder, der fremmer grønne løsninger og produkter, fx gennem produktudvikling med afsæt i invasive arter, tang, skaldyr og alger, der understøtter miljø- og klimavenlig produktion.	10%	Antal nye erhvervstiltag, der arbejder med at fremme grønne løsninger og udvikle nye grønne produkter Antal nye erhvervstiltag, der arbejder med afsæt invasive arter, tang, skaldyr, alger
Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 3: Bæredygtig kyst- og oplevelsesturisme	20%	
Mål: Understøtte udvikling af turisme Aktivitet: Støtte tiltag, der arbejder med kystturisme, outdoor-aktiviteter, gastronomisk turisme samt fisketurisme	10%	Antal nye turismetiltag, der arbejder med kystturisme, outdooraktiviteter, gastronomisk turisme og/eller fisketurisme Antal nye aktiviteter Antal nye sengepladser
Mål: Mere turisme bredt ud over hele året Aktivitet: Understøtte turismeaktiviteter, der ikke kun opererer i højsæsonen	5%	Antal nye erhvervstiltag, der understøtter helårsturisme og turismetiltag udenfor sæson Antal nye aktiviteter
Mål: Understøtte turisme, der viser bosætningspotentialerne for et meningsfyldt på øerne Aktivitet: Understøtte erhvervsaktiviteter, der sætter fokus på bosætningspotentialerne og et liv med natur, kyst og fritidsaktiviteter	5%	Antal nye erhvervstiltag og -projekter, der viser bosætningspotentialerne for et meningsfyldt liv på øerne
Målsætning for udviklingsstrategiens indsatsområde 4: Innovation der fremmer blågrønne miljøer, løsninger og produkter	20%	

<p>Mål: Understøtte erhvervsprojekter, der arbejder for øget bosætning og tiltrækning af yngre borgere</p> <p>Aktivitet: Understøtte erhvervsprojekter, der arbejder innovativt med at skabe attraktive miljøer, tager afsæt i stedbundne potentialer, nye erhvervsmuligheder, nye turismetiltag mv.</p>	10%	<p>Antal nye erhvervsprojekter, der arbejder for øget bosætning og tiltrækning af yngre borgere</p> <p>Antal nye projekter, der arbejder innovativt med at skabe attraktive miljøer</p> <p>Antal nye projekter, der arbejder innovativt med afsæt i stedbundne potentialer, nye turismetiltag, nye erhvervsmuligheder mv.</p>
<p>Mål: Understøtte udvikling på havnene</p> <p>Aktivitet: Understøtte erhverv og projekter, der arbejder innovativt og med afsæt i bevarelsen af den maritime kulturarv - både gennem formidling, kunst, bevarelse af bygningsmasse på havnene og give dem nyt liv</p>	5%	Antal nye projekter, der understøtter den maritime kulturarv
<p>Mål: Innovative tiltag og og satsninger</p> <p>Aktivitet: Understøtte erhvervstiltag, der bygger på energiomstilling, vindenergi og udvikling af havne og kystområder</p>	5%	Antal innovative tiltag, der understøtter energiomstilling, vindenergi og/eller udvikling af havne og kystområder
Total for delmål	100%	

KILDER

Københavns Universitet (2020). *Situationsbeskrivelsen af den danske fiskeri-, akvakultur og fiskeindustri*. Lokaliseret d. 10. maj 2023 på:

https://fiskeristyrelsen.dk/fileadmin/user_upload/Fiskeristyrelsen/Tilskud/Hav-_og_Fiskeriudviklingsprogrammet_2021-2027/Situationsbeskrivelsen_af_den_danske_fiskeri-__akvakultur_og_fiskeindustri/af-den-danske-fiskeri-akvakultur-og-fiskeindustri-sektor-den-europaeiske-hav-og-fiskerifond-2021-2027.pdf

Fiskeristyrelsen (2022). *Om Hav-, Fiskeri- og Akvakulturprogrammet (EHFAF) 2021-2027*.

Lokaliseret d. 10. maj 2023 på:

https://fiskeristyrelsen.dk/fileadmin/user_upload/Fiskeristyrelsen/Nyheder_og_presse/Godkendt_EHFAF-program.pdf

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. Fiskeristyrelsen. *Miljøvurdering af Hav-, Fiskeri- og Akvakulturprogram 2021-2027 - Miljøvurderingsrapport*. Lokaliseret d. 10. maj 2023 her:

<https://fiskeristyrelsen.dk/eu-programmer/hav-fiskeri-og-akvakulturprogrammet-2021-2027-ehfaf/strategisk-miljoevurderingsrapport>

Alle tal og statistikker i udviklingsstrategien er trukket fra Danmarks Statistik. Lokaliseret d. 10. maj 2023 her: <https://www.dst.dk/da/>

www.samsoekommune.dk

Herunder bl.a.: *Kommuneplan 2021, Planstrategi og lokal agenda 21 – 2019*

www.aerokommune.dk

Herunder bl.a.: *Udviklingsstrategi 2019-2022*

www.laesoekommune.dk

Herunder bl.a.: *Landdistriktpolitik, Udviklingsstrategi 2023*

www.langelandkommune.dk

Herunder bl.a.: *Planstrategi 2019-2031, Bosætnings- og tiltrækningspolitik 2021-2024, Landdistriktpolitik Langeland-din- min-vores-Ø*

Region Syddanmark. *Regional Udviklingsstrategi 2020-2023 - Fremtidens Syddanmark.*

Lokaliseret d. 10. maj 2023 her:

<https://regionsyddanmark.dk/media/bmylyg2t/regional-udviklingsstrategi-2020-2023.pdf>

Region Nordjylland. *Mulighedernes Nordjylland - Regional Udviklingsstrategi 2020-2023.*

Lokaliseret d. 10. maj 2023 her:

https://rn.dk/-/media/Rn_dk/Regional-Udvikling/Strategier-og-planer/MulighedernesNordjylland_RegionalUdviklingsstrategi_2020_2023_tilgaengelig.ashx?la=da